

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ

Розкрито сутність митного оформлення товарів при переміщенні через митний кордон України, зокрема зосереджено увагу на становленні правового механізму митного оформлення, починаючи з першого Митного кодексу України.

Ключові слова: митне оформлення; митний режим; транскордонне переміщення товарів; декларування.

Товари й транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, підлягають митному оформленню. Відповідно до чинного Митного кодексу України (далі – МК України) митне оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення має дві складові: а) забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення; б) проведення статичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі та транзиту через її територію (ст. 246 МК України) [1].

Митне оформлення – це багатогранне поняття, яке містить різні елементи. Це ціла система взаємообумовлених організаційно-правових та технічних процедур, здійснюваних митними органами в порядку та на умовах, встановлених митним законодавством. Метою митного оформлення є поміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення під певний митний режим або завершення його дії. Митне оформлення здійснюється у визначених місцях, у позначені строки й у певних органах. Митне оформлення залежить від мети ввезення та вивезення товарів, характеру й властивостей товарів з урахуванням суспільних інтересів. Без нього немислима сама митна справа. Між оформленням та іншими елементами митної справи існує нерозривний органічний зв'язок, особливо з митним

контролем, який не може бути реалізований без своєчасного й повного митного оформлення. До кола питань, які відносяться до митного оформлення, входять такі основоположні аспекти, як декларування та митна брокерська діяльність. Специфічні риси митного оформлення обумовлені різноманітними митними режимами.

Порядок та умови провадження митного оформлення визначаються положеннями як МК України, так і інших законодавчих актів – указів Президента України, постанов та розпоряджень Уряду України, відомчих нормативних актів.

У зв'язку з наведеним та враховуючи, що вже минув рік після прийняття третього за часи незалежності МК України, є потреба осмислення теоретичних положень митного оформлення. Саме це дає можливість визначити напрямки подальшого вдосконалення митного оформлення – спрощення і прискорення його операцій з одночасним забезпеченням соціально-економічних і політичних інтересів країни.

Питання митного оформлення товарів і транспортних засобів при переміщенні через митний кордон досі залишаються малодослідженими й дискусійними в юридичній науці взагалі та в митному праві зокрема. Звичайно, митне оформлення та його складові певною мірою були предметом наукового аналізу в працях Б. М. Габрічідзе, О. В. Гребельника, Є. В. Додіна, В. Г. Драганова, С. В. Ківалова, О. М. Козиріна, А. В. Мазура, В. П. Науменка, П. В. Пашка, В. В. Прокопенка, Д. В. Приймаченка, Д. С. Цаліної та ін.

Огляд наукових праць дозволяє дійти висновку, що попри уявну очевидність ознак законодавчого формулювання, всупереч правовій природі митного оформлення наразі має місце певне нерозуміння цієї митної процедури, її особливостей та організації проведення. Проте митне оформлення має свій предмет, певне коло учасників, складається з окремих стадій. Позитивне сприйняття Україною міжнародно-правової доктрини у сфері митної справи зумовило утвердження нових підходів, деякі з яких знайшли своє відображення у МК України 2002 р. [2], а потім і в МК України 2012 р. [1].

Таким чином, митне оформлення товарів і транспортних засобів при їх транскордонному переміщенні потребує подальшого ґрунтовного наукового дослідження та відповідного митно-правового врегулювання.

Мета статті полягає в аналізі нормативно-правових актів та наукової літератури щодо визначення організаційно-правового механізму митного оформлення. Відповідно до означеної мети вирішуються наступні *завдання*: аналіз нормативно-правових актів, що закріплюють означену митну процедуру; уточнення правового статусу учасників митних процедур; надання пропозицій з удосконалення законодавства, спрямованого на регулювання оформлення товарів і транспортних засобів.

МК України 1991 р. став першим митним законом за часів незалежності, який регулював суспільні відносини в галузі митної справи на етапі становлення ринкових відносин та скасування монополії зовнішньої торгівлі [3]. Правове регулювання отримали відносини, пов'язані з організацією митної справи, переміщенням товарів і транспортних засобів, організацією митного контролю, митним оформленням, стягуванням мита та митних зборів, здійсненням адміністративних правопорушень у сфері митної справи, здійсненням боротьби з контрабандою. У його преамбулі було наголошено, що Митний кодекс визначає принципи організації митної справи в Україні з метою створення умов для формування ринкової економіки та зростання активності зовнішньоекономічної діяльності на основі єдності митної території, мит та митних зборів. Цим Кодексом не було введено поняття «митне оформлення». Проте в ст. 37 проголошувалось, що переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів підлягає митному оформленню, метою якого є забезпечення митного контролю, застосування засобів державного регулювання ввезення на митну територію України, вивезення за її межі і транзиту через територію України товарів та інших предметів. Державний митний комітет України (далі – ДМК України) отримав право визначати порядок здійснення операцій, що входять до митного оформлення.

МК України 1991 р. встановлював, що транспортні засоби, товари та предмети міжнародних, іноземних організацій підлягають обов'язковому декларуванню митницями України (ст. 44), а ДМК України визначає випадки декларування предметів, не зазначених у ч. 1 цієї статті [3]. Заявлення точних даних про мету переміщення через митний кордон товарів та інших предметів і про самі товари та інші предмети, а також будь-яких відомостей, необхідних для митного контролю, здійснюється за встановленою формою – письмово, усно тощо.

У МК України 1991 р. вказувалось, що митне оформлення здійснюється в місцях розташування митниць протягом часу, що встановлюється митницями спільно з іншими державними органами. Митне оформлення здійснюється митницями, в зоні діяльності яких розташовані власники товарів та інших предметів окремих видів. Проте на прохання підприємств митне оформлення може здійснюватись на територіях та в приміщеннях підприємств, що зберігають товари під митним контролем на території визначених митницями зон митного контролю [3, ст. 38, ч. 3 ст. 23].

У першому МК України не було на законодавчому рівні закріплено положення про подання достатньої кількості даних про переміщуваний товар, переліку супровідних документів на нього. У ст. 25 визначалось тільки те, що підприємства, що переміщують товари та інші предмети, а також громадяни, які перетинають митний кордон, зобов'язані в належних випадках подати митниці необхідні для цього документи, перелік та порядок подання яких визначається ДМК України відповідно до законодавства України. Бракувало процедури прийняття попередніх рішень, не передбачалось митне декларування в електронній формі, не встановлювався термін подачі митної декларації, не передбачалось спрощених форм декларування (тимчасова, неповна чи періодична декларації). Багато норм, які вже на той час були нормами МК ЄС і Регламенту ЄС, містились в основних багатосторонніх угодах х митних питань, таких, наприклад, як Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото) (Кіото, 18 травня 1973 р.), Угода про

застосування митних документів в прямому автомобільному сполученні при перевезенні вантажів (17 листопада 1983 р.), Митна конвенція про міжнародний транзит товарів (Конвенція ІТІ) (Відень, 7 червня 1971 р.), Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) (Женева, 14 листопада 1975 р.), Митна конвенція про карнет А.Т.А. для тимчасового допуску товарів (Конвенція А.Т.А.) (Брюссель, 6 грудня 1961 р.) та ін. У цьому зв'язку відомий дослідник національного та міжнародного митного права К. К. Сандровський вказував, що в чинному поки (у тривалому очікуванні нового) Митному кодексі України, прийнятому ще 12 грудня 1991 р., містяться вірно сформульовані положення, які так і залишились нормами-цілями: «Митна справа в Україні розвивається у напрямку гармонізації та уніфікації із загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами та стандартами» [4, с. 5].

Митний кодекс України 1991 р. мав недостатній рівень відповідності міжнародним нормам у галузі митної справи, проте він визначив стратегію розвитку митної справи в Україні, надав можливість впроваджувати конвенційні норми і стандарти через підзаконні нормативно-правові акти, оперативно реагувати на вирішення нових завдань, впроваджувати нові механізми митного оформлення й митного контролю. Процес еволюції митного законодавства визначався відомчими нормативно-правовими актами. Перший МК України (а потім і всі наступні митні кодекси) мав значну кількість відсильних норм (до актів Кабінету Міністрів України та до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної служби). Самими актами Кабінету Міністрів та ДМК України впорядковувалась процедура митного оформлення. Часто це були технічні норми, які визначали митні процедури залежно від категорії товарів, видів транспорту, митних режимів, заходів нетарифного регулювання, осіб, які їх переміщують.

Уперше в митній справі незалежної України процедура митного оформлення товарів була визначена в Тимчасовому положенні про порядок пропуску товарів, майна, транспортних засобів та інших предметів через

митний кордон України, яке було затверджено наказом ДМК України 30 грудня 1991 р. [5]. У положенні визначалися місце, час, порядок митного оформлення, перелік необхідних документів, порядок митного оформлення транзитних вантажів, бартерних операцій та майна, що ввозилося як внесок у статутний фонд іноземним учасником спільного підприємства.

Тимчасове положення в окремих розділах регулювало порядок пропуску товарів, майна, транспортних засобів (крім транспортних засобів індивідуального використання), іноземних товарів, що переміщуються транзитом. У розділі «Декларування» розглядалися загальні правила декларування товарів, майна та інших предметів самостійно учасником зовнішньоекономічної діяльності, який є стороною зовнішньоекономічної угоди, або за його дорученням одержувачем товарів в Україні, або їх відправником за територію України. Передбачалось, що вантажна митна декларація (ВМД) заповнюється на повну партію товару або майна за умови встановлення щодо цих товарів однакового митного режиму. Якщо партія включає товари та майно, щодо яких встановлено різні режими – кількість вантажних митних декларацій відповідає кількості цих режимів. Встановлювались особливості декларування окремих видів товарів та майна – ввезених за ордерними поставками; що постачаються для спорудження конкретного комплектного об'єкта; за глобальними контрактами.

У розділі «Митне оформлення» розглядалися порядок та місце його здійснення залежно від того, хто є декларантом, в якому митному органі проводилось декларування; оформлення транзиту. Вказувався перелік документів, необхідних для оформлення товарів та майна, порядок оформлення вантажної митної та попередньої декларації, оформлення за ордерними поставками, а також порядок реєстрації самих декларацій та фіксації результатів митного оформлення.

У додатках до Тимчасового положення містились переліки предметів, ввезення, вивезення або транзит яких в Україні забороняється, класифікатори звільнення від митного збору й від сплати податку на експорт та імпорт. Тобто

сталось так, що на відміну від першого кодифікованого акта у сфері митної справи – МК України 1991 р., Тимчасове положення регламентувало процедуру митного оформлення на значно кращому рівні. Цей документ став вагомим елементом правового забезпечення митної справи.

За час дії МК 1991 р. інтенсивність правотворчої діяльності в галузі митної справи на рівні Кабінету Міністрів України та ДМК України була дуже високою. МК України істотно відставав в оновленні законодавства. ДМК України приймав акти щодо спрощення процедур митного оформлення й дозволяв митним органам здійснювати випуск вантажів під зобов'язання керівника підприємства про подання вантажної митної декларації, оформленої в повному обсязі у строк, в який не стягується збір за знаходження товарів під митним контролем у випадках, коли в момент надходження транспортних засобів, товарів та інших предметів подання належним чином оформленої вантажної митної декларації є неможливим за об'єктивними причинами. Випуск здійснювався за умови подання попередньої ВМД. Суб'єкти підприємницької діяльності мали можливість отримувати в митницях або Територіальних митних управліннях дозволи застосовувати митні декларації, надані на товари, що будуть переміщуватись впродовж певного часу (як правило, за місяць). Після закінчення встановленого терміну надавалась ВМД, оформлена у повному обсязі на весь вантаж. В окремих випадках оформлення та випуск товарів можна провадити за супроводжувальним документом під гарантію відправника (одержувача) з наступним декларуванням. До таких товарів відносились такі, що вимагають термінової доставки (термінові вантажі в райони стихійного лиха; товари, що швидко псуються; тварини; радіоактивні матеріали; матеріали використовувані в медичній практиці; газети та інші періодичні видання тощо). У кожному конкретному випадку рішення приймалось начальником митниці або його заступником [6].

На відомчому рівні встановлювався порядок митного оформлення товарів та інших предметів, що переводяться між митницями на території України [7]; декларування товарів, переміщуваних транзитом [8]; транспортних засобів [9];

суден закордонного плавання [10]; книжки МДП на товари та інші предмети, які ввозяться, вивозяться, переміщуються транзитом [11].

Значним внеском у справу митного оформлення було затвердження Кабінетом Міністрів України Положення про вантажну митну декларацію [12]. У ньому визначались такі терміни, як «вантажна митна декларація», «митний режим», «партія товарів», «прийняття вантажної митної декларації», «товари» та ін. Встановлювалась процедура прийняття та оформлення ВМД митним органом. ВМД надався 12-значний цифровий код, завдяки якому можна отримати інформацію стосовно митного органу, в якому реєструвалась ВМД (згідно Класифікатора митних органів). Кожна декларація отримувала порядковий номер в журналі обліку ВМД. До нього також заносились відомості про відправника та одержувача (назва, юридична адреса, для резидентів – код Єдиного державного реєстру юридичних осіб); відомості про особу, яка відповідає за фінансове врегулювання; відомості про декларанта, працівників митних органів, які приймали ВМД для оформлення і які його завершали. Було передбачено, що митний орган може відмовити у митному оформленні товарів виключно у випадках, передбачених чинним законодавством. Встановлювалось, що ВМД складається з уніфікованого адміністративного документа форми МД-2 (додаток 1), МД-3 (додаток 2), у випадках, визначених Державною митною службою України (далі – ДМС України), замість форми МД-3 допускається застосування формуляра-специфікації форми МД-8 (додаток 3). Як правило, ВМД оформлялося на стандартних бланках уніфікованих адміністративних документів. ДМС України отримала право визначати випадки, коли декларація може оформлюватися на бланках уніфікованого адміністративного документа, виготовленого за допомогою комп'ютера або надаватися в електронному вигляді.

Вимога заповнювати ВМД залежала від вартості товару та його статусу. ВМД заповнюється на товари, митна вартість яких перевищує суму, еквівалентну 100 євро. Незалежно від вартості товару ВМД заповнюється на підакцизні товари; на товари, які підлягають державному експортному

контролю; на товари, які переміщуються в режимі митного складу. У передбачених законодавством випадках ВМД заповнювалась, наприклад, на транспортні засоби, на товари, які безпосередньо ввозяться фізичними особами в супроводжуваному багажі або пересилаються несупроводжуваному багажі, надходять на адреси фізичних осіб або вивозяться ними.

Встановлювався чіткий порядок розподілу чотирьох основних документів ВМД та додаткових аркушів. Цей порядок розподілу ДМС України могла змінювати для митних режимів, які відрізняються від режиму «імпорт» або «експорт».

Декілька разів до цієї Постанови вносилися відповідні зміни. Вони стосувалися порядку внесення виправлень, подання разом з ВМД її електронної копії.

Заповнення ВМД регулювалось наказом ДМС України № 11/3-9660 від 13 жовтня 1997 р., яким була затверджена Інструкція про порядок заповнення вантажної митної декларації [13]. Саме в цьому документі наводився опис її граф та правила заповнення кожної з них. До Інструкції надавалися додатки, без яких заповнити ВМД неможливо. У додатках наводилися: а) схема формування ідентифікаційного номера особи – 7-значний цифровий код, який формується при акредитації суб'єкта в митній установі (суб'єкти підприємницької діяльності; організації, що не займаються підприємницькою діяльністю; виокремленні підрозділи; громадяни); б) уніфікований порядок внесення відомостей – скорочений запис виду акту, яким надається пільга; в) класифікатори: видів митних платежів (митні збори; мито; антидемпінгове мито; ввізне/вивізне мито; акцизний збір; податок на додану вартість; єдиний збір, який справляється в пунктах пропуску через державний кордон України); процедур переміщення товарів (відповідно до 14 митних режимів із зазначенням, що у зв'язку з відсутністю підстав для їх використання на території України деякі з них не використовуються при митному оформленні вантажів); найменувань особливості поставки товарів (поступово, після внесення відповідних змін, цей класифікатор мав 93 кода); митних органів

України (із зазначенням зони діяльності); умов поставки; характерів угод; видів транспорту; пільг в обкладенні товарів ввізним/вивізним митом (з посиланням на підставі надання пільг); пільг в обкладенні товарів акцизним збором, податком на додану вартість; документів (митних, транспортних, комерційних та ін.); способів розрахунків.

Регулювання заповнення граф ВМД було продовжено. 30 червня 1998 р. наказом ДМС України № 380 «Про затвердження порядку заповнення граф вантажної митної декларації відповідно до митних режимів експорту, імпорту, транзиту, тимчасового ввезення (вивезення), митного складу, магазину безмитної торгівлі» визначався порядок особливостей митного оформлення зазначених режимів [14]. У порядку передбачалась можливість, у разі потреби, проставляти на зворотному боці ВМД форми МД2 печатки й штампа контролюючих органів (фітосанітарного, ветеринарного, екологічного, радіологічного та інших видів контролю). Ці відомості обов'язкового вносилися і до електронної копії ВМД. Розглядалось питання оформлення автомобілів та окремих номерних вузлів до них; оформлення запасів до споживання.

Прийняття таких документів, як Положення про ВМД, Інструкції про порядок її заповнення, Порядку заповнення граф ВМД відповідно до митних режимів було значним кроком в організації митного оформлення, декларування товарів та їх пропуску через митний кордон, боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, взаємовідносин митної служби з іншими державними органами, підприємствами та громадянами. Навіть в умовах, коли в МК України 1991 р. процедура митного оформлення була визначена обмежено, на відомчому рівні митне оформлення урегульовувалось з утвердженням нових підходів до системи митних процедур і категорій. Ці новели отримали систематизацію вже в наступному, другому Митному кодексі України 2002 р. [2], при розробці якого вже вбачається орієнтування на деякі норми Кіотської конвенції в редакції Протоколу 1999 р. [15]. Нормативно-правова база адекватно відбивала впродовж понад 10 років трансформацію

економічної моделі господарювання в галузі зовнішньоекономічних відносин. Завдяки цьому структура митного оформлення виокремилась в митно-правовий інститут і згодом знайшла своє відбиття в МК України 2002 р. На жаль, цей Кодекс мав значну кількість відсильних норм (до актів Кабінету Міністрів України та Державної митної служби України), якими регулювалися в тому числі й операції з митного оформлення товарів і транспортних засобів. Схильність до відомчого нормативно-правового регулювання залишалася.

МК України 2002 р. встановив, що метою митного оформлення є:

- а) засвідчення відомостей, одержаних під час митного контролю товарів і транспортних засобів;
- б) оформлення результатів такого контролю;
- в) статистичний облік ввезення/вивезення та транзиту.

Новелами стали норми щодо визначення початку митного оформлення (ст. 72); подання митним органам актів, складених підприємствами (ст. 76); мови документів, які подаються для здійснення митного контролю та оформлення (ст. 77); строки митного оформлення (ст. 78); спрощеного порядку митного оформлення деяких товарів (ст. 79).

Було встановлено, що митне оформлення розпочинається тільки після подання митному органу митної декларації та всіх необхідних для здійснення митного контролю та оформлення документів, відомостей щодо товарів і транспортних засобів, які підлягають митному оформленню. Стаття 54 МК України 2002 р. мала назву «Документи та відомості, необхідні для здійснення митного контролю», а отже, і митного оформлення, мала відсильний характер. Частина 2 ст. 45 вставила, що перелік документів та відомостей, необхідних для здійснення митного контролю, порядок їх подання визначаються КМ України. Уже 24 грудня 2003 р. постановою № 1989 Уряд України затвердив «Порядок здійснення митного контролю автомобільних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними, у пунктах пропуску через державний кордон» та відповідні порядки щодо водних, залізничних та повітряних транспортних засобів. Було визначено перелік документів, які подаються перевізником або експедитором чи уповноваженою особою відповідно до виду транспортного засобу [16].

Для оформлення енергоносіїв, що переміщуються через митний кордон України трубопровідним транспортом та лініями електропередачі Кабінетом Міністрів України теж були встановлені переліки необхідних документів – акти прийому-передачі; акти про зняття і накладення пломб; фіксування показників лічильників, обсяги переміщеного товару.

Робота над уточнення документів, необхідних для здійснення митного оформлення була продовжена. Постановою Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2006 р. № 80 було затверджено Перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України [17]. До документів, які були обов'язковими до подання, належали: митна декларація; транспортні документи на перевезення (залізнична накладна УМВС (СМГМ), ЦІМ (СІМ)), авіаційна накладна, коносамент тощо); зовнішньоекономічний договір; рахунок (invoice) або інший документ, який визначає вартість товару; декларація митної вартості (у визначених Кабінетом Міністрів України випадках); документи про ціни на підакцизні товари; облікова картка суб'єкта ЗЕД; листи погодження (в разі, коли підприємство знаходиться поза зоною діяльності митного органу); документи контролю за доставкою про подання фінансових гарантій; документи митного перевізника (ліцензія, книжка МДП, книжка АТА, книжка СРД, свідоцтво про допущення транспортного засобу до перевезення товарів під митними печатками і пломбами); акти приймання-передачі (енергоносії, аміак тощо); документи на послуги митного брокера; документи, що визначають країну походження товару, визначення коду товару згідно УКТ ЗЕД, підтверджують право на пільгове оподаткування; сплату податків і зборів; платіжні доручення, касові ордери, векселі та ін.

Дуже важливе значення мав спрощений порядок митного оформлення деяких видів товарів (ст. 79). Перший МК України 1991 р. не мав такої норми. Митне оформлення першочергово в спрощеному порядку було встановлено відносно товарів, які необхідні для подолання кризових ситуацій (стихійне лихо), аварії, катастрофи, епідемії). У такому порядку також оформляються

живі тварини, анатомічні матеріали людини для потреб трансплантації, товари, що мають обмежений строк чи особливий режим зберігання, радіоактивні матеріали, фото-, аудіо- і відеоматеріали для засобів масової інформації, товари міжнародної технічної та гуманітарної допомоги, товари, що слідують за процедурою МДП. Рішення про застосування митного оформлення у спрощеному порядку приймає начальник або вповноважена посадова особа митного органу. Застосування спрощеного порядку означає спрощення самої процедури митного оформлення, та скорочення часу його проведення, але в межах чинного митного законодавства України. Детальна регламентація спрощеного порядку була визначена в Положенні про спрощений порядок митного оформлення деяких видів товарів, затвердженому наказом ДМС України № 908 від 24 грудня 2003 р. [18]. Застосування спрощеного порядку декларування стало можливим і через подання тимчасової та неповної митної декларації (ст. 82), а також періодичної (ст. 83).

Сталися значні зміни щодо декларування. В МК України 2002 р. з'явилась нова форма декларування. Крім письмової та усної, у ч. 1 ст. 81 встановлено, що декларування може здійснюватись «шляхом учинення дій». Така форма має місце, наприклад, при проходженні «зеленого коридора» в аеропорту. Особа, не склавши письмової декларації, самостійно обирає спрощений митний контроль, тобто своєю поведінкою заявляє, що не має заборонених до ввезення/вивезення товарів або товарів, на переміщення яких треба мати відповідні дозволи та не повинна сплачувати мито. Щодо електронного митного декларування, то все продовжувало зводитись до подання митному органу електронної копії митної декларації.

МК України 2002 р. встановив строки декларування – 10 днів з дати доставлення товарів і транспортних засобів у митний орган призначення (ч. 1 ст. 85). Це загальне правило. Декларування порожніх транспортних засобів та в яких перевозяться пасажери декларуються не пізніше, ніж через три години з моменту прибуття та не пізніше ніж за цей же час до перетинання митного кордону у разі виїзду.

Відповідно до ч. 2 ст. 85 товари, що переміщуються через митний кордон України громадянами, декларуються митному органу одночасно з представленням цих товарів. Перелік відомостей, що зобов'язані надавати громадяни у разі переміщення ними через митний кордон України товарів та інших предметів був затверджений ще 15 липня 1997 р. постановою Кабінету Міністрів України № 748 [19].

Надавши можливість попереднього декларування товарів, МК України 2002 р. істотно спростив процедуру митного оформлення. Відповідно до ч. 1 ст. 89 до ввезення товарів на митну територію України декларант може подати до митного органу попередню митну декларацію. Це правило відповідає Кіотській конвенції [15]. При ввезенні на митну територію підакцизних товарів її подання є обов'язковим (ч. 2 ст. 89). Такий порядок дає можливість здійснити документальний контроль до ввезення товарів на митну територію. Залишається тільки фактично пред'явити товари митному органу після їх прибуття.

На жаль, МК України 2002 р. не врегулював питання прийняття попередніх рішень щодо класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД, їх походження, митної вартості та розмірів митних податків і зборів.

Однією з новел, які заслуговують на увагу, є те, що МК України 2002 р. не лише зобов'язав інформувати заінтересованих осіб про причини відмови в пропуску й оформленні. Була встановлена обов'язковість у письмовій формі роз'яснити вимоги, виконання яких забезпечує можливість митного оформлення і пропуску цих товарів і транспортних засобів через митний кордон (ст. 80). У разі відмови у прийнятті ВМД для оформлення обов'язково заповнюється картка відмови у митному оформленні згідно з Порядком оформлення й використання Картки відмови, затвердженим наказом ДМС України № 1227 від 12 грудня 2005 р. [20].

МК України 2002 р. встановив обов'язки декларанта (ст. 88). Їх коло, у порівнянні з попереднім МК України, було значно розширено. Визначалось, що декларант зобов'язаний: а) здійснити декларування товарів і транспортних

засобів відповідно до порядку, встановленим Митним кодексом; б) на вимогу митного органу пред'явити товари і транспортні засоби для митного контролю і митного оформлення; в) надати митному органу передбачені законодавством документи і відомості, необхідні для виконання митних процедур; г) сплатити податки і збори.

Декларант (юридична чи фізична особа, яка здійснює декларування товарів і транспортних засобів) виконує всі обов'язки і несе у повному обсязі передбачену чинним законодавством відповідальність незалежно від того, чи він є власником товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, митним брокером чи іншого уповноваженою особою.

Отже, можна стверджувати, що врегулювання на рівні МК України питань митного оформлення отримало з прийняттям МК України 2002 р. подальший розвиток. Прогресивність і вчасність змін забезпечувало і оновлення відомчих актів. Окреме місце серед них посідає наказ ДМС України № 933 від 7 листопада 2007 р. «Про внесення змін до наказу Держмитслужби від 9 липня 1997 р. № 307», яким в новій редакції була викладена Інструкція про заповнення вантажної митної декларації [21]. Цей наказ став базовим щодо встановлення механізму митного оформлення. Безумовно, залишається багато невирішених питань, не розв'язаних проблем регламентування митних процедур і відносин, пов'язаних з ними. Подальше вирішення деякі з них отримали вже в МК України 2012 р.

Щодо основних новацій МК України 2012 р. стосовно регулювання механізму митного оформлення. Насамперед, чинний МК України включає 21 розділ, з якого абсолютна більшість статей регламентує питання митних процедур: загальні положення; країна походження товару; митна вартість товару та методи її по визначенню; УКТ ЗЕД; митні режими; переміщення та пропуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України та митні формальності при переміщенні різними видами транспорту; зберігання товарів, транспортних засобів комерційного призначення на складах митних органів та розпорядження ними; митне

оформлення; митні платежі; гарантії забезпечення виконання зобов'язань перед митними органами; особливості пропуску та оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами, представництвами іноземних держав, міжнародними організаціями; сприяння захисту прав інтелектуальної власності; здійснення митними органами контролю за окремими видами діяльності підприємств; митна статистика. Дивує тільки порядок викладення норм. Особливо щодо гл. 2 «Уповноважений економічний оператор». Її місце – десь після розділу, присвяченому митному оформленню.

Одразу зауважимо, що в загальних положеннях щодо митного оформлення з'явилися окремі статті щодо митного оформлення вантажів з допомогою, порядок митного оформлення інвестицій, відмова у митному оформленні.

Відповідно до МК України 2012 р. умови та порядок, перелік відомостей, які необхідні для здійснення митного оформлення, визначаються Кодексом. Кабінет Міністрів України затверджує Положення про митні декларації та їх форми (форми митних декларацій та документів, що відповідно до законодавства їх замінюють, мають уніфікований характер). Використовуються документи на паперовому носії та електронні документи. Вони мають однакову юридичну силу.

У загальних положеннях щодо митного оформлення звертає на себе увагу ретельно визначений порядок митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України у складі вантажів з допомогою. Тобто мова йде про спрощений порядок оформлення (в МК України 2002 р. – ст. 79). У чинному МК України, так само як і в попередньому, спрощений порядок передбачає спрощення процедури митного оформлення і скорочення часу його проведення, при цьому із дотриманням правил митного оформлення, визначених МК України. Звертає увагу ретельний перелік товарів, які направляються (1) як допомога потерпілим від катастрофи природного та/або техногенного походження та (2) товарів для осіб, які виконують завдання з ліквідації наслідків катастрофи, необхідні їм для роботи та проживання.

Деякі із загальних положень отримали важливі уточнення. Наприклад, при переміщенні товарів через митний кордон залізничним транспортом митному органу замість акта про невідповідність може подаватися комерційний акт, складений відповідно до міжнародних договорів, укладених відповідно до закону (ч. 3 ст. 253); митні органи вимагають переклад українською мовою документів, складених іншою мовою, ніж офіційна мова союзів, членом яких є Україна, або іншою іноземною мовою міжнародного спілкування, тільки у разі, якщо дані які містяться в них є необхідними для перевірки або підтвердження відомостей, зазначених у митній декларації (ст. 254); рішення про відмову у митному оформленні приймається у межах строку завершення митного оформлення, неприйняття такого рішення в зазначений строк є бездіяльністю (ст. 256).

Новелою є визначення завершення митного оформлення. Статтею 255 встановлено, що воно завершується впродовж чотирьох робочих годин з моменту пред'явлення митному органу товарів та транспортних засобів. Це втілення в життя одного із основних принципів діяльності митних органів – принципу оперативності.

Даний строк може бути перевищений на час виконання відповідних формальностей, зазначених у ч. 2 ст. 247. а саме: виконання митних формальностей поза місцем розташування митного органу; письмового бажання декларанта або уповноваженої ним особи подати додаткові документи чи відомості; проведення досліджень (аналізу, експертизи) проб і зразків товарів; виявлення порушень митних правил; зупинення митного оформлення відповідно до Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»; подання додаткових документів (для підтвердження заявленої митної вартості).

На законодавчому рівні відбулося визначення відомостей, які вносяться до декларації залежно від митних формальностей, установлених для митних режимів. У п. 8 ст. 257 наведено їх повний перелік. Митним органам забороняється вимагати внесення до митної декларації інших відомостей (п. 9 ст. 257).

Ще одна новела – митна декларація, заповнена у звичайному порядку. За результатами аналізу ризиків у визначений строк митний орган може прийняти рішення про можливість випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення без їх пред'явлення митному органу (ст. 258).

При ввезенні підакцизних товарів з оформленням попередньої митної декларації, доставка та пред'явлення цих товарів митному органу, який оформляв таку декларацію, є обов'язковими.

Деталізована процедура подання попередньої митної декларації (ст. 259). Звертає увагу можливість спрощення порядку митного оформлення на основі результатів аналізу ризиків та визначення моменту, з якого настає відповідальність декларанта або уповноваженої ним особи за достовірність відомостей, наведених в цій декларації. На рівні закону визначено, що відмова митного органу в прийнятті попередньої митної декларації повинна бути вмотивованою із вказівкою причин відмови.

Визначено сукупність вимог для подання тимчасової та періодичної митних декларацій (ст. 260) та додаткової декларації (ст. 261): порядок застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання, особливості нарахування митних платежів, строки подання.

Прийняття митної декларації (ст. 264) відповідає правилам 3.16 стандартного правила розд. 3 Загального додатку до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур. Відрізняються етапи реєстрації митної декларації та її прийняття. Передбачено можливість самостійного фіксування в електронній системі митного оформлення факту і часу подачі митному органу декларації та документів, необхідних для митного оформлення, а в разі електронного декларування – отримання від митного органу повідомлення про дату і час отримання митницею електронної митної декларації. Правила перевірки декларацій, подання додаткових документів (коли вони не можуть бути подані разом з митною декларацією) враховують стандартні правила Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур.

Після прийняття МК України 2012 р. було продовжено регламентацію митного оформлення на відомчому рівні. Мінфіном України 30 травня 2012 р. було затверджено Порядок виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа [22]. Цей документ визначає виконання митних формальностей за митною декларацією, заповненою у звичайному порядку, за попередньою декларацією, унесення змін або відкликання митної декларації, оформлення картки відмови.

Наказом Мінфіну України від 31 травня 2012 р. затверджено Порядок виконання митних формальностей відповідно до митного режиму [23]. В Порядку отримали визначення особливості виконання митних формальностей відповідно до митних режимів тимчасового ввезення та вивезення (загальні положення, строк та його продовження, забезпечення ідентифікації); режиму митного складу; режимів переробки на митній території та переробки за її межами; режимів знищення та руйнування; режиму відмови на користь держави; підтвердження факту втрати товарів унаслідок аварії або дії обставин непереборної сили.

Отже, можна стверджувати, що врегулювання на рівні МК України 2012 р. митного оформлення здійснювалось згідно з міжнародними конвенційними нормами, насамперед Конвенції Кіото. Реалізація положень чинного МК України поставить наступні питання удосконалення митного оформлення. Дискусія навколо процедурного забезпечення митного оформлення тільки починається.

Безумовно правове забезпечення митного оформлення в цілому, а також митного декларування впродовж дії трьох Митних кодексів України докорінно змінилось. Кодифікація процедурних митних норм в основному відповідає міжнародно-правові доктрині в царині регламентування митних процедур на базі нових конвенційних норм СОТ і ВМО. Водночас удосконалення і стабільність митного регулювання повинні стати основним механізмом модернізації підходів до формування нової концепції митних процедур.

Найважливішим напрямком розвитку повинно стати максимально широке впровадження інформаційних технологій у процедуру митного оформлення й митного контролю. це обумовлено передусім необхідністю прискорення і спрощення митних формальностей, а також зниженням економічних витрат, пов'язаних з оформленням.

Список літератури:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. // Офіц. вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.
2. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 38. – Ст. 288.
3. Митний кодекс України від 12.12.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 16. – Ст. 203.
4. *Сандровский К. К.* Таможенное право в Украине : учеб. пособ. для студентов юрид. вузов и ф-тов / К. К. Сандровский. – К. : Вентури, 2000. – 208 с.
5. Про затвердження Тимчасового положення про порядок пропуску товарів, майна, транспортних засобів та інших предметів через митний кордон України : наказ ДМС України від 30.12.1991 р. № 7 // Зб. наказів та розпоряджень Держмиткому. – Вип. 1. – К. : ДМК України, 1994. – С. 112–137.
6. Про спрощення процедур митного оформлення при здійсненні зовнішньоекономічних операцій : наказ ДМК України від 18.04.1995 р. № 172 // Таможенное законодательство Украины. – Х. : Ксилон, 1996. – Ч. II. – С. 17-18.
7. Положення про порядок митного оформлення товарів та інших предметів, що перевозяться між митницями на території України : наказ ДМК України від 27.09.1993 р. № 246 // Там само. – С. 19-22.
8. Про декларування товарів, які переміщуються транзитом через територію України : наказ ДМК України від 21.09.1995 р. № 460 // Там само. – С. 102-103.
9. Про затвердження правил митного оформлення транспортних засобів, переміщуваних через митний кордон України : наказ ДМК України від 13.08.1995 р. № 253 // Там само. – С. 107–127.
10. Правила митного контролю за переміщенням через митний кордон України суден закордонного плавання : наказ ДМК України від 29.06.1995 р. № 283 // Там само. – С. 141–145.
11. Про Порядок митного оформлення книжки МДП на товари та інші предмети, що перевозяться між митницями з дотриманням процедури МДП : наказ ДМК України від 06.03.1995 р. № 83 // Там само. – С. 134–140.
12. Про затвердження Положення про вантажну митну декларацію : постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.1997 р. № 574 // Митне законодавство України. – Х. : Ксилон, 2004. – С. 209–213.
13. Про затвердження Інструкції про порядок заповнення вантажної митної декларації : наказ ДМС України від 09.07.1997 р. № 307 // Там само. – С. 214–259.
14. Про затвердження порядку заповнення граф вантажної митної декларації відповідно до митних режимів експорту, імпорту, транзиту, тимчасового ввезення (вивезення), митного складу, магазину, безмитної торгівлі : наказ ДМС України від 30.06.1998 р. № 380 // Там само. – С. 266–285.
15. Міжнародна конвенція про гармонізацію та спрощення митних процедур від 18.05.1973 р. в редакції Протоколу 1999 р. [Електрон. ресурс] // Офіційний сайт ВМО. – Режим доступу : <http://www.wcoomd.org>.

16. Питання пропуску через державний кодон автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними : постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2003 р. № 1989 // Митне законодавство України. – К. : Ксилон, 2004. – С. 129–139.

17. Про перелік документів, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України : постанова Кабінету Міністрів України від 01.02.2006 р. № 80 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 5. – Ст. 222.

18. Про затвердження Положення про спрощений порядок митного оформлення деяких видів товарів та про внесення зміни до наказу Держмитслужби України від 09.07.1997 р. № 307 : наказ ДМС України від 24.12.2003 р. № 908 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 52. – Т. 2. – Ст. 2873.

19. Про перелік відомостей, що оголошуються громадянами за встановленою формою у разі переміщення ними через митний кордон України предметів : постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.1997 р. № 748 // Офіц. вісн. України. – 1997. – № 29. – С. 33.

20. Про затвердження Порядку оформлення й використання Картки відмови в прийнятті митної декларації, митному оформленні чи пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України : наказ ДМС України від 12.12.2005 р. № 1227 // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 52. – Ст. 3369.

21. Про внесення змін до наказу Держмитслужби України від 09.07.1997 р. № 307 : наказ ДМС України від 07.11.2007 р. № 933 // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 92. – Ст. 3374.

22. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа : наказ Мінфіну України від 30.05.2012 р. № 631 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 64. – Ст. 2627.

23. Про виконання митних формальностей відповідно до заявленого митного режиму : наказ Мінфіну України від 31.05.2012 р. № 657 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 80. – Ст. 3233.

Шульга М. Г. Правовий механізм таможенного оформлення перемещения товаров.

Раскрыта сущность таможенного оформления товаров при перемещении через таможенную границу Украины, в частности, уделено внимание становлению правового механизма таможенного оформления, начиная с первого Таможенного кодекса Украины.

Ключевые слова: таможенное оформление; таможенный режим; трансграничное перемещение товаров; декларирование.

Shulga M. G. The legal mechanism of customs clearance of the goods movement.

The article is devoted to the disclosing of essence the customs clearance of goods while moving across the customs border of Ukraine. The author concentrates on the formation of the legal mechanism of customs clearance, starting with the first of the Customs Code of Ukraine.

Key words: customs clearance, customs regulations, cross-border movement of goods; declaration.